

DLA doktori értekezés tézisei
Halmai Katalin
Gustav Mahler vokális művei

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet - és művelődéstörténeti
tudományok besorolású
doktori iskola
Budapest
2010.

1. A kutatás előzményei

DLA disszertációm témaválasztása elsősorban előadói gyakorlatomban gyökerezik. Énekesként, tanárként is fontosnak tartom a művek részletes elemzését, a dalok keletkezésének történetét, a zeneszerző interpretációra vonatkozó bejegyzéseinek pontos betartását, a kottahűséget. Ezért a partitúra tanulmányozásán túl a témával kapcsolatos szakirodalom ismerete elengedhetetlen.

A Gustav Mahler életével és életművével kapcsolatos irodalom szinte kimeríthetetlen, így rendkívül nehéz új ismeretekkel gyarapítani a már meglévő gazdag forrásmunkákat. A Mahler-kutatás publikációinak jelentős része idegen nyelvű, magyarul a régebbi kiadványokon kívül csak kevés könyv jelent meg, köztük: Jonathan Carr *Az igazi Mahler* című könyve 2005-ben. Ezt a hiányt érdemes lenne pótolni. Az általam ismert idegen nyelvű, elsősorban német nyelvű szakirodalom sokszor életrajzi adatokra építi témáját,

gyakori a fölösleges párhuzam vonása a művek keletkezése, hangulata és a zeneszerző élethelyzete között. Viszonylag ritka a tárgyilagos hangvételi analitikus tanulmány. Kiemelkedő jelentőségűek a Mahler leveleire támaszkodó kiadványok, hiszen ezek valóban a zeneszerző hiteles gondolatait tartalmazzák bármiféle értelmezés, átalakítás nélkül. Ide tartozik például Herta Blaukopf Bécsben kiadott *Gustav Mahler Briefe* című könyve.

A kotta kiadás terén különösen nagy áttörést jelentett az 1993-tól megjelenő *Kritische Gesamtausgabe*, amely Renate Hilmar-Voit és Thomas Hampson úttörő munkája révén rekonstruálja a Mahler által alkotott eredeti zongorakíséretes *Wunderhorn*-dalokat.

2. Források

Értekezésemben elsődlegesen a partitúrára támaszkodom, különösen a *Philharmonia Partitura* sorozat kispartitúráit használom. A dalok

zongorakíséretes változatát a *Schott-kiadó* kottáinak alapján vizsgálom.

A szakirodalom egy részét „lecture”-ként elolvastam, ide tartoznak az életrajzi kiadványok, azonban ezekre a forrásokra nem, vagy csak ritkán támaszkodom. Hiteles forrásnak tekintetem Mahler családjának, baráti körének visszaemlékezéseit, pl. Herbert Killian könyvét: *Gustav Mahler in den Erinnerungen von Natalie Bauer-Lechner*, vagy Alma Mahler: *Erinnerungen an Gustav Mahler*. A szerző levelezéséből, Herta Blaukopf gyűjtésében, megfelelő idézeteket találtam az egyes dalok keletkezésére, a zeneköltő saját elképzelésére vonatkozóan.

Analitikus munkámat Hermann Danuser: *Gustav Mahler und seine Zeit* 1991-es kiadása, Elisabeth Schmierer: *Die Orchesterlieder von G. Mahler* 1991-es kiadása, a régebbi kiadások közül Theodor W. Adorno 1960-as Mahler könyve, Kurt Blaukopf 1969-es *Gustav Mahler, oder Zeitgenosse der Zukunft* című bécsi kiadása segítette. A legfrissebb kutatásokon alapuló könyvek közül Jens Malte Fischer: *Gustav*

Mahler, der fremde Vertraute 2003-ban megjelent munkájára gyakran hivatkozom.

Mahler szövegválasztásának és szövegkezelésének kérdését tárgyalja Stefan Bodo Würffel: *Mahlers Textwahl und Textbehandlung* című írása, amelyet az 1989-es hamburgi Mahler ünnepség alkalmából jelentettek meg.

Miután a műveket elsősorban énekes előadóművészként közelítem meg, fontosnak tartom Mahler közvetlen munkatársának, Bruno Walter karmesternek, Budapesten is megjelent Mahler-könyvét, valamint Pierre Boulez *Philharmonia Partitura* kiadványához készült Előszavát használni.

3. Módszer

Gustav Mahler vokális műveit választottam disszertációm témájaként. A vokális műveken belül elsősorban a dalokra koncentrálok, nyomon követem azok fejlődését a zongorakíséretes változatoktól a zenekari verziókig, esetenként vizsgálom az egyes dalok szimfónia tétellé fejlődését. Így tehát elkerülhetetlen a

kitekintés a *Wunderhorn*-szimfóniák felé. Elemzem a hangzás-, hangszerelésbeli változtatásokat, felhívom a figyelmet a szimfóniákon belüli vokális és instrumentális dal-idézetekre. A téma feldolgozása során egységként, átfogóan tárgyalom a zeneszerző életművét, minden dalra gondot fordítok, hiszen a legegyszerűbb népies csúfolódó, vagy gyermekdal éppúgy része a fejlődés folyamatának, mint a későbbi zenekari dalciklusok. A *Das klagende Lied* nem dal, hanem a kantáta és az oratórium sajátos keveréke, mégis célszerű elemezni mint Mahler későbbi zenekari dalciklusainak kiindulópontját, zenei tárházának korai megnyilvánulását. A *Das Lied von der Erde* dalszimfónia jelenti a szerző vokális életművének összefoglalását, lecsengését.

Elemzéseim során külön figyelmet fordítok Mahler interpretációra vonatkozó bejegyzéseinek értelmezésére, a szövegek kezelésének módszerére. Mivel a Mahler művészetével kapcsolatos szakirodalom szinte kimeríthetetlen, igyekszem saját utamat járni, az előadó művészet és kottahűség szempontjából hasznos információkkal, megfigyelésekkel hozzájárulni Mahler műveinek hitelesebb tolmácsolásához.

4. Eredmények

Disszertációm témájának választását személyes előadói gyakorlatom indította el. A dalokat „belülről”, értelemmel, érzelemmel átszöve ismerem. Az értekezés mégis komoly teoretikus irodalom alapján, objektív megközelítésben íródott. Az általam ismert szakirodalomhoz képest több információval szolgál a gyakorlati előadás szempontjából. Mahler interpretációra vonatkozó utasításai jelentősen eltérnek más zeneszerzők szóhasználatától, részletesen jelzik a zeneszerző szándékait. Ezek értelmezése elengedhetetlen a hiteles előadás szempontjából.

Mahler gyakran átalakította az általa felhasznált verseket, így a zeneszerzőt társköltőként is értékelni kell, analizálni kell, miként és miért teszi ezt. Mikor szolgálja a szövegkezelés a zenét, mikor rendeli alá harmónia és színvilágát a szöveg tartalmának. Ki kell emelni az ellentmondásokat is. Ez az ismeret elsősorban az előadás minőségét segítheti. Értekezésem főként a művészeknek, művész jelölteknek szolgálhat tanulmányként.

5. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység

- 1990. Erkel-Kodály Nemzetközi Énekverseny, 2.helyezés.
Döntőben **Mahler: *Lieder eines fahrenden Gesellen*** című dalciklusát énekeltem. Km. Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, vezényelt Ligeti András.
- 1990. koncertek a Zeneakadémia Nagytermében:
Lieder eines fahrenden Gesellen Km. Pécsi Filharmonikus Zenekar, vezényelt Blázy Lajos.
Kindertotenlieder Szegedi Filharmónia Zenekar, vezényelt Kollár Imre.
- Több dalesten műsorom része volt a ***Des Knaben Wunderhorn*** sorozat néhány dala.
- 2009. Magyar Rádió Márványterme: ***Kindertotenlieder, Fünf Lieder nach den Gedichten von Friedrich Rückert*** Zongorán km. Dinyés Dániel
- 2009. március Művészetek Palotája Budapest:
Das Lied von der Erde Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara, vezényelt Antal Mátyás

